

Отримано: 13 березня 2018 р.

Прорецензовано: 15 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 19 березня 2018 р.

e-mail: beheka_dmytro@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-34-38

Бегака Д. А. Підготовка майбутнього викладача іноземної філології до формування англомовної лексичної компетентності у студентів іноземної філології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 1, березень. С. 34–38.

УДК: 378.147.011.3-051:8

Бегака Дмитро Анатолійович,

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, м. Київ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ДО ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Виявлено основні засоби вивчення і впливу на процес професійної підготовки майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової іншомовної комунікативної компетентності, у тому числі і лексичної компетентності, у студентів іноземної філології. Майбутніх магістрів у роботі зі студентами орієнтували використовувати порівняльне вивчення англійських і українських слів, словотворення, словосполучуваності, фразеологічних одиниць, переносного значення слів, а також – багатозначності синонімії, омонімії і антонімії. Представлено методичні поради стосовно підвищення ефективності роботи над лексичним матеріалом, визначено лексичну компетентність викладача іноземної філології педагогічного університету. Встановлено позитивний вплив експерименту на здатність майбутніх магістрів формувати англомовну лексичну компетентність у студентів.

Ключові слова: майбутній магістр, лексична компетентність, професійна підготовка, лексична навичка, лексичні знання, лексична усвідомленість.

Бегака Дмитрий Анатольевич,

Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова, г. Киев

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ К ФОРМИРОВАНИЮ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ

Вывявлены основные средства изучения и влияния на процесс профессиональной подготовки будущих магистров иностранной филологии к формированию профессиональной иноязычной коммуникативной компетентности, в том числе и лексической компетентности, у студентов иностранной филологии. Будущих магистров ориентировали использовать в работе со студентами сравнительное изучение английских и украинских слов, словообразования, словосочетания, фразеологических единиц и переносного значения слов, а также – многозначности, синонимии, омонимии, антонимии. Представлены методические советы по повышению эффективности работы над лексическим материалом, дано определение лексической компетентности преподавателя иностранного филологии педагогического университета. Установлено положительное влияние эксперимента на способность будущих магистров формировать англоязычную лексическую компетентность у студентов.

Ключевые слова: будущий магистр, лексическая компетентность, профессиональная подготовка, лексическая навик, лексические знания, лексическая осознанность.

Dmytro Beheka,

National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv

TRAINING OF THE FUTURE FOREIGN PHILOLOGY TEACHING ASSISTANT FOR FORMING ENGLISH LEXICAL COMPETENCE TO STUDENTS OF FOREIGN PHILOLOGY DEPARTMENTS

The article deals with the main means of studying and influencing the process of professional training of future masters of foreign philology to the formation of professional foreign language communication competence, including lexical competence, to students of foreign philology departments. Future masters were oriented to use comparative study of the content and forms of English and Ukrainian words, the study of word-formation, word-combining, phraseological units and the figurative meaning of words, as well as polysemy, synonymy, homonymy, antonymy, in comparative study with students. The criteria for choosing a vocabulary are defined. Methodical advice on improving the efficiency of work on lexical material is presented, the lexical competence of the teacher of foreign philology of the pedagogical university is given. The positive effect of the experiment on the ability of future masters to form the English lexical competence of students is established.

Key words: future master's degree, lexical competence, professional training, lexical skills, lexical knowledge, lexical awareness.

З рівнем сформованості іншомовної лексичної компетентності (ЛК) тісно пов'язані спроможність людини зрозуміло продукувати і сприймати іншомовне мовлення та – розвиток іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) і умінь міжкультурної комунікації. У зазначеному контексті обумовлена необхідність систематичного удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх викладачів іноземної філології педагогічного університету, адже останні покликані готувати фахівців для всіх типів навчальних закладів. Однак, питання підготовки майбутнього магістра (ММ) як викладача іноземної філології педагогічного університету досліджено не достатньо [3; 5; 6; 8] і потребує подальшого науково-методичного вивчення.

Загальна мета даного дослідження полягає у пошуку шляхів підвищення ефективності процесу підготовки майбутніх магістрів іноземної філології (ММФ) до формування фахової ІКК у студентів іноземної філології як майбутніх викладачів навчальних закладів. Мета публікації – висвітлення питання про підвищення ефективності підготовки ММФ до формування англомовної ЛК у студентів іноземної філології педагогічного університету.

У дослідженні брали участь ММ трьох університетів у період проходження асистентської виробничої практики в педагогічному університеті. Засобами вивчення і впливу на процес професійної підготовки ММІФ до формування фахової ІКК, у тому числі і ЛК, у студентів іноземної філології, були комунікативно-орієнтовані: підходи [2, с. 82-85]; принципи [2, с. 85-91]; вимоги [2, с. 68-77]; педагогічні умови [2, с. 135-149]; методи навчання (загальнометодичні, загальнодидактичні, власне методичні, включаючи комунікативний, свідомо-практичний та інші методи); методи дослідження [2, с. 7-8]; діагностика ступеня підготовки ММ на основі критеріїв, показників та рівнів [2, с. 149-160]; модель професійної підготовки ММІФ до формування фахової ІКК студентів [2, с. 100-115].

На початку проведення експерименту ММ були розподілені на експериментальні (ЕГ) і контрольні (КГ) групи; досліджувані обох груп давали самооцінку та оцінювалися експертами і експериментатором за спеціально розробленими критеріями і показниками [2, с. 92-100] стосовно умінь формувати фахову ІКК. Величини оцінок обох груп ММ на констатувальному етапі експерименту статистично не відрізнялися. На підставі вихідних даних, отриманих на зазначеному етапі, ММ були розподілені на чотири рівні: елементарний – 2,7%; середній – 45,3%; достатній – 44,3%; поглиблений – 7,7%.

ММ ЕГ викладався спеціалізований навчальний курс «Основи формування фахової іншомовної комунікативної компетентності» та опрацьовувався ними методичний посібник [1]. До того ж зазначені навчальні засоби містили питання про формування англомовної ЛК, які опрацьовувалися ММ ЕГ.

При роботі над лексичним матеріалом ураховувались зміни слова, які відбуваються при його засвоєнні суб'єктами навчання: запам'ятоване, мислене і сказане. Кожний із цих різновидів відіграє відповідну роль у процесі оволодіння словом у цілому. Так, запам'ятоване слово утримується в пам'яті на асоціативних зв'язках; у разі необхідності висловитись воно за допомогою психофізіологічних механізмів із довготривалої передається в оперативну пам'ять для включення у фразовий контур. Мислене слово є компонентом мислення та творчої активності особистості. Сказане чи графічно зображене слово – виразником результату мислення і елементом комунікації. З огляду на все це, етапи засвоєння лексичного матеріалу включали осмислення, запам'ятовування, збереження в пам'яті, впізнання і відтворення.

При роботі над словом позитивним є когнітивно-комунікативний підхід [4, с. 87], який передбачає на етапі запам'ятовування створення когнітивного образу іншомовного слова на основі різноманітної інформації та його мовних особливостей, а також – формування умінь використовувати нову лексичну одиницю та перехід її у довготривалу пам'ять. Інформація про слово переробляється свідомістю, у тому числі і за участю когнітивних систем, і організовується у вигляді спеціальних об'єднань. Асоціативні зв'язки попереднього досвіду студента та ті, які виникли в його уявленні у зв'язку з засвоєнням нового слова, викликають за схожістю, за суміжністю чи протилежністю інше представлення про слово, яке закріплюється. Для запам'ятовування важливими є мотивація, позитивний мовний та мовленнєвий досвід, чуття мови, комбінаційні здібності та креативність у мовленнєвій діяльності студента. Все це призводить до «кристалізації», «вротчення» сформованих образів у різні види асоціативних зв'язків [4, с. 87].

Разом з тим ураховувалось і те, що слово як одиниця мови і мовлення є формою існування поняття. Воно як семантична одиниця виражає одне чи декілька суттєвих ознак об'єкта дійсності. Хоча одне і те ж поняття може бути виражено одним або декількома словами. Такі характеристики слова і його зв'язки з іншими словами утруднюють процес оволодіння ЛО. Ускладнює цю роботу і той факт, що англійська мова характеризується відносно незначною кількістю слів з одним значенням.

До методичних вимог оволодіння ЛО належало опрацювання питання змісту і форми слова, що давало можливість розглядати обсяг його значень у порівнянні з іншими англійськими та українськими аналогами. Таке зіставлення сприяло правильному засвоєнню лексичних понять і лексичного матеріалу в цілому. Зміст роботи над лексичним матеріалом передбачав вивчення словотворення, словосполучуваності, фразеологічних одиниць та переносного значення слів. ММ наставляли на заняттях навчати студентів використовувати різні способи словотворення: афіксація, односкладання, словоскладання, абрєвіація. При вивченні словосполучуваності слів у ММ формували уміння аналізувати внутрішні зв'язки відтінків значень слова, яке вживається у сполученні з іншими словами, встановлювати його переважне значення, складати словосполучення та тексти. Опрацьовувалися англійські речення з метою виявлення у них слів, вживаних у переносному значенні, з наступним аналізом, записом і вивченням. Приділялася увага роботі над фразеологічними одиницями, включаючи знаходження їх у тексті, переклад, аналіз компонентів, порівняння з українськими аналогами; пророблялася заміна фразеологізмів еквівалентними словами та ін. ММ орієнтували навчати студентів оволодівати не тільки словами, а й номінативними і фразеологічними одиницями та кліше різних типів.

У ММ формували навички з організації вивчення слова як одиниці комунікації і проведення роботи з ним з точки зору багатозначності, синонімії, омонімії, антонімії, сполучуваності з іншими словами, а також – на основі мовної здогадки. До того ж проводилися порівняння з рідною мовою, опрацювання лексики за допомогою спеціальних вправ, письмових робіт, читання іноземної літератури, робота над словосполучуваністю тощо. Вживаність ЛО вивчалась з урахуванням їхньої семантичної значущості, частоти вживання, стильових різновидів та ін. Значна увага приділялась активізації пам'яті. Вищезгадані підходи сприяли кращому запам'ятовуванню слів та переходу їх із пасивного в активний словник. Оволодіння різними способами словотворення розширювало потенційний словник студентів. На основі добраних слів студенти склали індивідуальні словники нової лексики, в які записували окрім транскрипції і перекладу основні синоніми, антоніми, словосполучення. Послідовна методична робота давала можливість формувати у ММ уміння навчати студентів проводити відбір лексичного словника з урахуванням таких характеристик слова:

- здатність до словосполучуваності, у тому числі у своїх номінативних значеннях;
- багатозначність;
- здатність бути компонентом фразеологічних одиниць;
- здатність бути осередком словотвірних ланцюжків.

Упродовж п'ятирічного курсу навчання згідно Програми з англійської мови для університетів/інститутів [7] студенти мають нарощувати обсяг оволодіння іншомовною лексикою у залежності від курсу навчання (таблиця 1):

Таблиця 1

Рекомендований обсяг іншомовного лексичного запасу для студентів (п'ятирічний курс навчання)

Словниковий запас	Курс навчання				
	1	2	3	4	5
	1500	2500	3500	4500	5500

Отже, упродовж кожного навчального року студент має збільшувати словниковий запас на одну тисячу ЛО, досягнувши його обсягу до 5500 слів на кінець п'ятого курсу.

Провідним засобом для розкриття значення англійського слова є переклад на рідну мову. Крім переваг переклад у ряді випадків має певні мінуси. Нерідко це пов'язано з тим, що не завжди можна віднайти потрібний український еквівалент. У такому разі ММ радили послуговуватися на заняттях перекладом на основі контексту та тлумачення слова. Робота над словом у контексті передбачала закріплення його кінстатичного і зорового образу шляхом групування слів, написання та промовляння, опрацювання основного значення слова і його відтінків та фонетичних, граматичних і орфографічних правил. До того ж для семантизації слова вживалась мовна наочність, при застосуванні якої ММ набував уміння пояснити значення слова:

- згідно контексту та описання слова на англійській мові;
- за допомогою синонімів, антонімів та аналізу словотвірних ознак.

У разі необхідності (переважно на першому курсі навчання) значення слова ММ пояснював до читання, у процесі або після читання тексту. Хоча основним видом роботи була організація ММ самостійного опрацювання студентами лексичного матеріалу, включаючи роботу над багатозначністю, словосполучуваністю, фразеологізмами, переносним значенням слова, інші форми самостійної діяльності.

Окрім дотримання принципу наочності ММ готували використовувати й інші дидактичні, лінгвістичні, психологічні та власне методичні принципи [9, с. 147-174]. Зокрема, опора на принцип свідомості і мотивації сприяла формуванню усвідомлення ММ лексичного матеріалу в аспекті роботи зі студентами.

Формування ЛК відбувалося переважно комплексно з оволодінням ІКК і реалізовувалося на основі динамічної взаємодії лексичних знань, лексичних навичок та лексичної усвідомленості. Враховуючи те, що мовленнєві лексичні навички лежать в основі усіх видів мовленнєвої діяльності, ММ орієнтували на формування їх у студентів в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та перекладі. Наголошували, що знання ЛО необхідне перш за все для англомовного усного і писемного спілкування у взаємодії з фонетичними, граматичними і невербальними засобами. При цьому опрацьовувалися як рецептивні так і репродуктивні навички та їх елементи, що лежать в основі формування лексичних автоматизмів; зокрема, вони включають [3, с. 216]:

- 1) рецептивна навичка: пізнання, диференціація та ідентифікація лексичних одиниць; співвіднесення їх з відповідним об'єктом чи явищем; здогадка щодо значення ЛО;
- 2) репродуктивна навичка: виклик ЛО із пам'яті; відтворення її у зовнішньому мовленні; сполучення з іншими словами; вибір стилю мовлення.

Окрім того, у ММ формували уміння передавати студентам знання лексикології, які охоплюють питання про лексичний бік мовлення; слово як мовну і комунікативну одиницю; денотативне і конотативне значення слова; здатність його мати антоніми, синоніми, омоніми, пароніми, стилістичні і соціокультурні нюанси; сполучувальні та словотвірні властивості слова.

Лексична усвідомленість ММІФ розглядається як свідомий рефлексивний підхід до явищ мови і мовлення [3, с. 217] та – оцінка власного рівня володіння ЛК. До його лексичної усвідомленості були віднесені такі основні аналітичні показники: аналіз рівня своїх лексичних знань і лексичних навичок, лексичної сторони мовлення та усвідомлений розгляд своєї здатності формувати ЛК у студентів.

Одним із вагомих методичних засобів оволодіння ЛК у поєднанні з ІКК були створені педагогічні умови, що забезпечували підготовку ММ до навчання студентів усного і писемного англомовного спілкування. На перший план виходили інтерактивні форми роботи, діяльність у створеному в студентській групі іншомовному комунікативному середовищі, творчі, групові і проектні роботи. Широко опрацьовувалися професійні ЛО у розмовних темах і письмових роботах. Обсяг активного лексичного мінімуму корелював з якістю роботи і кількістю часу, витраченого на самостійну аудиторну і домашню роботу. Пасивний лексичний мінімум зростає у процесі значного обсягу читання. Тематика ситуативного спілкування охоплювала особистісну, публічну, виробничу сфери. Наприклад, для першого курсу студентів – майбутніх англомовних філологів, коло розмовних тем було таким: Personal Identification, Family, There's no Place Like Home, Meals and Cooking, Shopping, Places.

Важливою педагогічною умовою була методична підготовка ММ до проведення комунікативно-орієнтованих занять, на яких він оволодівав навичками реалізовувати методологію комунікативно-діяльнісного методу та комунікативно-орієнтованих підходів, принципів, вимог та змісту. Водночас приділялася увага реалізації педагогічної умови стосовно набуття ММ навичок опрацювання наукової літератури з питань англомовної комунікації, методики формування лексичних навичок, лексичних знань. Ця умова наряду з іншими педагогічними умовами була в основі педагогічного процесу підготовки зазначеного фахівця.

Контроль сформованості ЛК у студентів здійснювався ММ безпосередньо в усному спілкуванні і письмових роботах та у інших видах мовленнєвої діяльності. Критерієм оцінювання сформованості ЛК була правильність розуміння тексту в аудіюванні і читанні та правильність вживання ЛО у говорінні і письмі.

На формувальному етапі експерименту ММ в режимі закритого анкетування на основі визначених ними самооцінок та оцінок експертів і експериментатора були розподілені за рівнями підготовленості до формування у студентів фахової ІКК. Ці рівні у порівнянні з констатувальним етапом зросли. Так, до елементарного рівня у ЕГ не було віднесено жодного майбутнього магістра; у КГ показник становив 0,5%. До середнього рівня було віднесено 17,3% ММ ЕГ і 37,7% ММ КГ. До достатнього рівня віднесено 65,1% ММ ЕГ, тоді як у КГ показник становив 51,2%. Поглиблений рівень характеризувався такими показниками: ЕГ – 17,6%; КГ – 10,6%. Узагальнений середній показник підготовленості ММ ЕГ був вищий на 9,6% у порівнянні з КГ.

У підсумку зазначимо, що у процесі професійної підготовки ММ ознайомили зі способами організації і систематизації вивчених ЛО та з методичними порадами, у яких зверталася увага на те, що:

1. Основна мета роботи над лексикою спрямовується на оволодіння словами у говорінні, аудіюванні, читанні, письмі та перекладі.

2. Уся робота над лексикою має забезпечити створення мобільного словникового запасу у студентів та умов попередження забування слів.

3. Кожний студент має завести словник, щоденно переглядати його, запам'ятовувати нові й повторювати засвоєні слова. Ефективним навчальним засобом є тлумачний словник, у якому значення слів трактується на англійській мові.

4. Запам'ятовування складних слів, поширених фраз має опиратися на комунікативну мотивацію студента, включення їх у висловлювання, взаємодію лексичної, фонетичної і граматичної сторони мовлення.

5. Використання розмовних формул, кліше, міміки, жестів сприяє оволодінню фоновою і безеквівалентною лексикою.

6. Ефективним є запам'ятовування окремих слів на основі самостійно створених асоціацій.

7. Читання чи переказ текстів в усній формі одночасно з невербальним супроводом покращує оволодіння новою лексикою, мовними шаблонами і граматичними конструкціями. Читання текстів і книг сприяє мимовільному запам'ятовуванню тих слів, що часто повторюються.

8. Міцніше фіксуються у пам'яті ті слова, що сприймаються у контексті. Для цього слід виписати слова, які потрібно запам'ятати, і для кожного з них придумати речення або словосполучення та використовувати їх у різних мовленнєвих ситуаціях (переказ, спілкування з колегами, з носіями мови, написання текстів). Такий прийом забезпечуватиме постійну актуалізацію засвоєної лексики, збільшення активного словника.

9. Прийнятним є записування нових слів на окремих аркушках, прикріпивши їх на видному місці, прочитувати вголос і відображати образи слів в уяві.

10. Створення внутрішньої установки пришвидшить і полегшить запам'ятовування іноземних слів.

11. Актуальним є зосередження уваги на лексичі, яку вживають носії мови (радіо, телебачення, інтернет, фільми, спілкування з іноземцями) і урахування того факту, що вона час від часу змінюється.

12. Важливо запам'ятовувати значення слова спільно із ситуацією, у якій воно вжито, а потім відтворити у пам'яті дану ситуацію і вжити це слово. Після вимови слів доречно перевіряти транскрипцію.

13. Нове слово доцільно порівнювати з подібними до нього українськими або іншомовними словами і відмічати відмінності та схожості. Це зміцнює запам'ятовування.

14. Важливо вивчати слова групами, що об'єднані однією темою: «Сім'я», «Професія», «Зовнішність» тощо.

15. Контроль володіння студентами лексикою здійснюється шляхом складання ними усних і письмових висловлювань, а також у читанні, аудіюванні та перекладі.

Отже, лексика як важлива компонента комунікативної компетентності має спільно засвоюватися з іншими видами мовленнєвої діяльності. Ефективним в оволодінні лексикою є різні види вправ, комунікативна мотивація та внутрішня установка студента, ситуації спілкування, контексти, самостійно створені асоціації, мимовільне і довільне запам'ятовування у всіх видах комунікації.

Висновки

1. Професійна підготовка ММФ до формування англомовної ЛК у студентів іноземної філології педагогічного університету відбувалася на основі засвоєння лексичних знань, лексичних навичок і лексичної усвідомленості та набуття здатності формувати у студентів ЛК.

Лексичні знання репрезентують обізнаність учасників навчального процесу та володіння актуальною інформацією в галузі лексикології, включаючи:

- номінативну, конотативну, експресивну функції слова;
- лексичну семантику;
- лексичне значення слова у мовленні;
- поєднання слова з іншими словами (словосполучуваність, словотворення, формотворення);
- характеристики слова з точки зору наявності синонімів, антонімів, омонімів, паронімів;
- стилістичний і соціокультурний відтінок слова;
- професійну лексику;
- інші характеристики слова.

Лексична навичка характеризує наявність автоматизмів, що забезпечують правильну вимову ЛО (продуктивна навичка) та адекватне сприйняття їх учасником навчального процесу з різних джерел інформації (рецептивна навичка).

Лексична усвідомленість майбутнього викладача іноземної філології педагогічного університету являє собою його аналітично-оціночну здатність щодо явищ мови і мовлення, обізнаності стосовно рівня власного володіння ними та умінь формувати ЛК у студентів як ключову складову усного і писемного англомовного спілкування.

2. Професійна іншомовна ЛК викладача іноземної філології педагогічного університету являє собою наявність лексичних знань, лексичних навичок і лексичної усвідомленості, що забезпечують здатність коректно продукувати висловлювання і тексти, адекватно сприймати іноземне мовлення з різних джерел інформації та формувати у студентів іншомовну ЛК.

3. Експеримент показав, що викладання ММ ЕГ спеціалізованого навчального курсу, опрацювання методичного посібника, створення і дотримання педагогічних умов (уміння опрацьовувати наукові дані, створювати іншомовне комунікативне середовище, проводити комунікативно-орієнтовані заняття), використання комунікативно-орієнтованих підходів, вимог, принципів, змісту підвищило рівень підготовленості ММ ЕГ до формування фахової англомовної комунікативної компетентності у студентів іноземної філології і було вищим у порівнянні з КГ ММ. У ММ ЕГ у порівнянні з КГ мала місце більш значна сформованість англомовної ЛК та здатність формувати її у студентів іноземної філології педагогічного університету.

Перспективи подальших робіт полягають у дослідженні процесу професійної підготовки майбутнього викладача іноземної філології до формування конкретних мовленнєвих компетентностей у студентів іноземної філології.

Література:

1. Бегека Д.А. Формування іншомовної комунікативної компетенції / Д.А. Бегека. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 235 с.
2. Бегека Д.А. Підготовка майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової комунікативної компетентності студентів педагогічного університету : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Бегека Дмитро Анатолійович. – К., 2015. – 256 с.
3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних ун-тів / Бігич О. Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
4. Негривода О.О. Комунікативно-когнітивний підхід у навчанні лексичного матеріалу під час підготовки майбутніх філологів / О.О. Негривода // Scientific and Pedagogic Internship: Philological Education of the Future: Prospective and Priority Directions of Scientific Research. – 2017. – Lublin, Poland. – С. 85-88.
5. Ніколаєва С.Ю. Ступенева підготовка вчителя/викладача іноземної мови в університеті / С.Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 1999. – №2. – С. 3 – 8.
6. Організація педагогічної та науково-асистентської практики (освітньо-кваліфікаційний рівень “магістр”) / укл. : Соловей М.І., Спіцин Є.С., Бориско Н.Ф., Склярєнко Н.К., Кудіна В.В., Бражник Н.О., Демчук В.С. – К. : Ленвіт, 2007. – 112с.
7. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п’ятирічний курс навчання). Проект / [кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої]. – Вінниця : Нова Книга, 2001. – 245 с.
8. Шишко А.В. Основи педагогічної компетентності майбутніх викладачів іноземної : навч. посіб. / А.В. Шишко. – Кіровоград : ТОВ “Імекс-ЛТД”, 2008. – 66 с.
9. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика / А.Н. Щукин. – Учеб. пособие для препод. и студ. – М.: Филоматис, 2007. – 480 с.